

Панченко О. І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕКЛАД НЕОЛОГІЗМІВ

У статті в загальному вигляді порушена проблема побудови та перекладу англомовних неологізмів. Джерелами фактичного матеріалу для нашого дослідження послужили статті британських газет за 2015–2020 роки, серед яких The Daily Telegraph, The Guardian, The Independent, The Sun. Основні шляхи поповнення лексичного запасу сучасної англійської мови та специфіку їхнього функціонування вивчали та вивчають багато відомих учених-лінгвістів, як-от В. І. Жлуктенко, Н. В. Заботкіна, Ю. А. Зацний та інші. Мета статті – визначити особливості перекладу нових слів з англійської мови українською, охарактеризувати лексичні особливості неологізмів, проаналізувати труднощі перекладу нової лексики, а також способи їх подолання шляхом використання різноманітних способів перекладу. Проблема перекладу неологізмів є складною й остаточні рішення ухвалюються перекладачем у кожній конкретній момент, але палітра засобів для виконання цього завдання є традиційною – це такі способи перекладу, як підбір еквівалента, трансформаційний переклад, а також пряме перенесення, тобто переклад здійснюється за допомогою формальних і лексико-семантичних перекладацьких прийомів. До формальних прийомів належать калькування, транскрипція, транслітерація, а до лексико-семантичних – описовий та приблизний переклад. Було виявлено, що частіше за інші для перекладу неологізмів з англійської мови українською застосовується трансформаційний переклад, що зумовлено тим, що англійська мова є переважно аналітичною мовою, тоді як українська – синтетичною. Однослівні нові одиниці найчастіше перекладаються українською мовою за допомогою еквівалентів, які вибираються перекладачем залежно від контексту їхнього вживання. Складні слова, що складаються з декількох коренів, часто передаються за допомогою калькування. Транскрибування, транслітерування та адаптивне транскодування часто використовуються для запозичення одиниць, які частіше за все мають термінологічне значення. Основними способами перекладу неологізмів-словосполучень є послівний (покомпонентний) переклад словосполучення (іноді з використанням перестановки деяких компонентів), тобто калькування. Неологізми-аббревіатури передаються найчастіше за допомогою калькування.

Ключові слова: неологізм, переклад, транскодування, еквівалент, описовий спосіб перекладу.

Постановка проблеми. У статті в загальному вигляді порушена проблема побудови та перекладу англомовних неологізмів. Ця проблема, безперечно, є нагальною, оскільки у світі щорічно виникають тисячі нових слів, і англійська мова очолює цей рух. Тому проблеми їх перекладу завжди залишаються на часі. Джерелами фактичного матеріалу для нашого дослідження послужили статті британських газет за 2015–2020 рр., як-от The Daily Telegraph, The Guardian, The Independent, The Sun. Вибір публіцистичного тексту для дослідження зумовлений тим, що газетні тексти з усіх жанрів писемності передусім фіксують появу новацій у мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні шляхи поповнення лексичного запасу сучасної англійської мови та специфіку їхнього функціонування вивчали та вивчають багато відо-

мих учених-лінгвістів, серед яких В. І. Жлуктенко [2; 3], Н. В. Заботкіна [4], Ю. А. Зацний [5; 6] та інші, що, безперечно, свідчить про актуальність цієї проблеми в лінгвістиці та необхідність поглибленого вивчення та розгляду теми поповнення словникового запасу англійської мови як в теорії, так і на практиці. За підрахунком, проведеним Ю. А. Зацним, більшість словотворчих неологізмів в англійській мові були створені шляхом словоскладання. В українській мові складні деривати кількісно поступаються лише суфіксальному способу словотворення [5, с. 191]. Поряд з афіксацією та конверсією, словоскладання є одним із трьох найбільш продуктивних способів словотворення в англійській мові. Ю. А. Жлуктенко й інші вважають словоскладання найпродуктивнішим способом словотворення в англійській мові, активно обстоюють свою думку в лінгвістичних працях [2].

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – визначити особливості перекладу нових слів з англійської мови українською, охарактеризувати лексичні особливості неологізмів, проаналізувати труднощі перекладу нової лексики, а також способи їх подолання шляхом використання різноманітних способів перекладу.

Виклад основного матеріалу. Проблема перекладу неологізмів є складною, остаточні рішення ухвалюються перекладачем у кожній конкретний момент, але палітра засобів для виконання цього завдання є традиційною – це такі способи перекладу, як підбір еквівалента, трансформаційний переклад, а також пряме перенесення, тобто переклад здійснюється за допомогою формальних і лексико-семантичних перекладацьких прийомів. До формальних прийомів належать калькування, транскрипція, транслітерація, а до лексико-семантичних – описовий та приблизний переклад. Зупинимося детальніше на кожному з перелічених способів перекладу.

I. Еквівалентний переклад. Під час перекладу однослівних неологізмів найчастіше підбирається еквівалент. До них можна уналежнити таке нове слово, як *Trafficability* – *прохідність*. Значення цих нових слів є термінологічним, тобто воно не залежить від контексту, тому їх переклад не становить особливих труднощів для перекладача. Цей спосіб перекладу застосовується в разі наявності еквівалента у словнику.

II. Пряме перенесення. Цей спосіб перекладу передбачає перенесення символів із тексту оригіналу; метод, який більше за інші орієнтований на культуру мови оригіналу. Він застосовується під час перекладу різних назв із використанням літер латинського алфавіту. Отже, відбувається графічна трансплантація, що дає змогу уникнути проблем із передачею букв, відсутніх в українському алфавіті.

Прикладами можуть слугувати такі одиниці: *CGI* – *CGI*, *cXML* – *cXML*, *PUK* – *PUK*. Причина відсутності перекладу вищевказаних термінів-неологізмів в українській мові полягає у стислості і лаконічності їхньої англійської форми і поширенню по всьому світу. Основною перевагою серед інших прийомів передачі неологізмів є виключення помилкових варіантів транскрипції і труднощів відновлення вихідної форми цих лексичних одиниць.

III. Трансформаційний переклад. Під час перекладу неологізмів найчастіше використовується саме цей переклад: лексичні та лексико-граматичні трансформації. Використовують такі пере-

кладацькі трансформації, як лексичні (транскрипція, транслітерація, адаптивне транскодування, повне і часткове калькування), комплексні лексико-граматичні (описовий та приблизний переклад). Зупинимося на кожній із використаних трансформацій.

1. Транскрипція. Найчастіше цей перекладацький прийом використовуються для запозичення слів. Такі об'єкти отримують назву мовою тієї країни, де були винайдені, і стають інтернаціональними, тобто практично без змін входять у багато мов світу. Прикладами можуть слугувати: *Backbone* – *бекбон*; *Beefcake* – *біфкейк*; *Minidriver* – *мінідрайвер*. У вищевказаних прикладах відбувається запозичення англійського звучання. Але дослідження показує, що іноді відбувається запозичення іншомовного звучання. Прикладами можуть слугувати: *Lighter* – *ліхтер* (запозичення голландського звучання); *Cicerone* – *чичероне*; *Espresso* – *еспресо* (запозичення італійського звучання).

2. Транслітерація. У процесі дослідження було виявлено багато випадків перекладу неологізмів з англійської мови за допомогою транслітерування, тобто передачі графічного складу слова символами українського алфавіту. Як і в разі транскрибування, цей перекладацький прийом використовуються для запозичення слів. Прикладами слугують: *Kerning* – *кернінг*; *Logo* – *лого*; *microprocessor* – *мікропроцесор*; *telescope* – *телескоп*. Запозичення міцно затвердилося в науковій мові і є її невід'ємною частиною.

3. Адаптивне транскодування. За допомогою цієї трансформації відбувається адаптація англійської лексичної одиниці в українськомовне середовище. Прикладами можуть слугувати такі одиниці: *Cupola* – *купол*; *Destigmatize* – *дестигматизувати*; *Emulation* – *емуляція*; *Rhizo-Remediation* – *ризоремедіація*. Із прикладів видно, що за допомогою адаптивного транскодування передаються в основному однослівні одиниці латинського і грецького походження. Крім того, трапляються також однослівні одиниці, що мають кілька термінологічних значень. Конкретне значення визначається перекладачем за контекстом.

Отже, численні неологізми, які передаються українською мовою шляхом транскрипції, транслітерації й адаптивного транскодування, значно економічніше, наприклад, описового перекладу, і тому віддається перевага використанню цієї перекладацької трансформації під час передачі простих нових слів, адже врахування чинника громіздкості / негроміздкості є однією з теоретичних основ словоутворення.

4. Повне та часткове калькування. Калькування передбачає існування двосторонніх міжмовних відповідностей між елементарними лексичними одиницями, які і використовуються за матеріал для відтворення внутрішньої форми нового слова. За допомогою цієї трансформації українською мовою передаються неологізми, які є композиціями, словосполученнями або абрєвіатурами, а також розшифровками абрєвіатур. Прикладами повного калькування словосполучень є: *plasma screen* – плазмовий екран; *Flail chipper* – ценовий подрібнювач. Важливо відзначити, що у зв'язку з різницею між синтаксичним ладом англійської й української мов нерідко в перекладі застосовується перестановка, тобто змінюється порядок проходження елементів словосполучення. Наприклад: *memory capacity* – ємність пам'яті.

У рамках дослідження виявлено також приклади часткового калькування, серед яких: *IR signature* – ІК сигнатура; *Thermal signature* – теплова сигнатура; *Netiquette* – нетикет. Що стосується передачі українською мовою абрєвіатур за допомогою калькування, дослідження показало, що це відбувається часто тоді, коли будь-яке багатоконтактне словосполучення багаторазово використовується в мові оригіналу. Прикладами слугують: *IED (improvised explosive device)* – СВП (саморобний вибуховий пристрій); *GBT* – ЛГБТ; *ICV (infantry combat vehicle)* – БМП (бойова машина піхоти). Завдяки вищевказаним прикладам видно, що абрєвіатура в українській мові утворюється за моделлю мови-оригіналу, тобто шляхом виділення перших букв кожного слова, що бере участь в утворенні розшифровки абрєвіатури. Розшифровка у прикладах вище також передається за допомогою калькування як із використанням трансформації перестановки, так і без неї. Отже, калькування – це один із найпоширеніших способів передачі нових слів англійської мови українською. Передаються в основному складні слова, словосполучення й абрєвіатури. Перевага віддається цій трансформації, коли необхідно максимально точно передати значення неологізмів.

5. Описовий переклад використовується для передачі значення неологізмів, які в англійській мові мають метафоричну форму або містять слова, що не мають еквівалентів в українській мові. Прикладами слугують: *escarpment* – укіс земляної дамби; *Spoofer* – засіб відволікання; *X-card* – різдвяна листівка. Деякі неологізми перекладаються за допомогою описового способу, щоб досягти максимальної точності розуміння процесу, що позначається. Завдяки прикладам видно, що

дослівний переклад кожного з компонентів англійського слова не дає уявлення про його загальне значення. Українською мовою такі одиниці передаються розгорнутим описом. Отже, описовий спосіб використовується тоді, коли в українській мові не існує еквівалента іншомовного неологізму і поняття, що позначається, є маловідомим.

6. Приблизний переклад. Цей спосіб полягає у використанні слів української мови, які означають щось наближене та схоже за функцією, хоча і не є абсолютно тотожним. Було виявлено три випадки використання цього прийому перекладу, серед яких: *Haziko* – комедж; *plug-in* – програма.

Отже, було виявлено, що всі нові слова передаються за допомогою еквівалентного, трансформаційного перекладу та прямого перенесення. Частіше за інші для перекладу неологізмів з англійської мови українською застосовується трансформаційний переклад, що, на нашу думку, зумовлено тим, що англійська є переважно аналітичною мовою, тоді як українська – синтетичною. Можна висновувати, що однослівні нові одиниці найчастіше перекладаються українською мовою за допомогою еквівалентів, які вибираються перекладачем залежно від контексту їх уживання. Складні слова, що складаються з декількох коренів, часто передаються за допомогою калькування. Транскрибування, транслітерування й адаптивне транскодування часто використовуються для запозичення одиниць, які частіше за все мають термінологічне значення. Основними способами перекладу неологізмів-словосполучень є послівний (покомпонентний) переклад словосполучення (іноді з використанням перестановки деяких компонентів), тобто калькування. Неологізми-абрєвіатури широко використовуються в англійській мові з міркувань стислості та лаконічності, вони обов'язково розшифровуються для уникнення омонімічних трактувань.

Оскільки англійська й українська мови належать до різних структурних типів (перша – переважно аналітична, де зв'язок між самостійними словами в реченні передається не зміною закінчень, а за допомогою порядку слів і службових частин мови, друга – флективна, тобто відношення між словами передаються завдяки формам слів), це спричиняє низку труднощів у процесі перекладу неологізмів.

У процесі аналізу і перекладу нових слів виявлені низка лексичних особливостей, серед яких велика кількість термінів, різний об'єм значень одиниць оригіналу та перекладу, використання реалій іншомовної дійсності. Отже, необхідно зупинитися на кожній проблемі перекладу детальніше.

1. Проблеми, пов'язані з перекладом нових термінів, у зв'язку із швидким розвитком передових технологій. Це насамперед галузь телекомунікаційна й інформаційних технологій. У процесі дослідження виявлено багато термінів, серед яких наявні всі їхні види: загальнонаукові, міжнаукові та вузькоспеціальні терміни. Для їх адекватного перекладу засобами української мови необхідно передусім визначити їхній вид, структурний тип, а також дослідити семантику. За структурою нові терміни діляться на три типи, серед яких прості терміни, терміни-композиції, термінологічні сполучення й аббревіатурні терміни:

- однокомпонентні терміни. Терміни такого типу нерідко не становлять труднощів для їх передачі, оскільки складаються з одного слова. До них можна уналежнити: *interpretation* – *інтерпретація*;

- терміни-словосполучення складаються з декількох компонентів. Прикладом може служити: *auto manufacturer* – *автовиробник*;

- аббревіатурні терміни. До вищевказаної групи належать терміни, що мають вид аббревіатури. Наприклад: *SAB* – *Бюро консультацій населення*.

Отже, новітні терміни діляться на чотири типи – одно- (прості, складні) та багатокомпонентні (терміни-словосполучення й аббревіатурні терміни). Найбільші труднощі під час перекладу спричиняють саме багатокомпонентні терміни.

Проблеми, пов'язані з перекладом термінів-неологізмів українською мовою, можуть бути вирішені за допомогою використання таких трансформацій, як транскодування (транскрипція, транслітерація й адаптивне транскодування), калькування й описовий переклад, а також пряме перенесення (термінів-скорочень і термінів-аббревіатур). Найбільш частовживаним виявився переклад за допомогою транскодування – 53,7% (у рівній кількості використовуються трансформації транскрипція, транслітерація й адаптивне транскодування – 17,9% кожна). Досить часто використовується трансформація описового перекладу – у 23,8% випадків. Калькування застосовується в 16,6%, а пряме перенесення – у 5,9% випадків. Отже, частіше за інші для перекладу термінів-неологізмів з англійської мови українською застосовується транскодування, що, на нашу думку, зумовлено стислістю та лаконічністю новоствореного терміна, а також описовий переклад для новітніх термінів тоді, коли неможливо застосувати інші трансформації.

2. Проблеми, пов'язані з перекладом нових слів, які мають неоднаковий об'єм значень. Значні труднощі для перекладу будь-якого неологізму станов-

лять слова, які набувають додаткових значень у процесі розвитку мов. Такі слова виділяються в окрему групу, що викликають труднощі під час перекладу. До такої лексики належать слова, що утворюють також лексичне оточення термінів, а також описують нові процеси і явища. Наприклад: *To hang* – *зависати*. Вказана лексична одиниця входить до складу комп'ютерного сленгу. В обох мовах нове значення «переставати реагувати на зовнішні подразники» розвилось від того самого значення вказаних дієслів. Різниця полягає лише в тому, що в українській мові відбувається додавання префікса *за-*.

Прикладом може слугувати неологізм телекомунікаційної галузі *cell*. Ця лексична одиниця, згідно із тлумачним словником, має 11 значень, 8 із яких є термінологічними, що називають різноманітні явища тієї або іншої галузі знань, ендомології, ботаніки, фізичної хімії тощо. Одним із нових значень цієї термінологічної одиниці виступає значення «однієї з ділянок, що охоплена радіопередавачем у системі стільникового телефону». В українській мові вказана лексична одиниця має тільки термінологічне значення. Вона була запозичена з галузі бджільництва за схожістю визначень обох понять: 1) бджільництво – ділянка для зберігання меду; 2) телекомунікація – ділянка, охоплена радіопередавачем.

Отже, завдяки прикладам можна зробити висновок, що об'єм значень досліджуваних неологізмів, які виникають в англійській мові та передаються українською, не збігається в обох мовах. Способами подолання вказаних труднощів виступають еквівалентний і трансформаційний переклад (транслітерація, адаптивне транскодування, описовий та приблизний переклад).

3. Проблеми, пов'язані з відтворенням неологізмів, які ще не мають еквівалентів в українській мові. До них можна уналежнити деякі іншомовні реалії, які потрапили в англійську як іншомовні запозичення. Іншомовні запозичення містять дві різні групи лексичних одиниць, серед яких слова і стійкі словосполучення, які є локально маркованими аналогами інших лексичних одиниць, що виражають ті ж поняття. Наприклад: *Comandante* – *команданте*; *Commodore* – *коммодор*; *Haziko* – *котедж*; лексичні одиниці, що позначають предмети і явища, специфічні для іншомовного середовища, та не мають аналогів. Приклади: *Siesta* – *сієста*; *Stampede* – *ночнішна втеча*; *Stanza* – *станс*.

Отже, завдяки наведеним прикладам можна зробити висновок, що досліджувані неологізми, які входять в англійську мову з інших мов,

не мають відповідників в українській. Способами подолання вказаних труднощів виступає трансформаційний переклад (транскрипція, транслітерація, адаптивне транскодування, описовий та приблизний переклад).

Висновки і пропозиції. Отже, у рамках дослідження були виявлені і проаналізовані нові слова англійської мови з погляду їхнього походження, структури, тематики та перекладу українською мовою. Нові одиниці виражають єдині цілісні поняття, мають різний ступінь розкладу значення, загалом вони є більш стійкими порівняно з вільними словосполученнями загальнолітературної мови за своєю лексико-семантичною організацією. Їх можна віднести до числа лексичних словосполучень, характерною рисою яких є те, що місце одного з компонентів заповнюється не

довільним словом відповідної категорії, а лише деякими, утворює певну семантичну групу. Кожен із прийомів, використаних для перекладу неологізмів, має свої особливості. Основна умова подолання труднощів під час перекладу неологізмів полягає в детальному аналізі описуваного явища і передачі його словами, які вже є усталеними в мові перекладу. Проблема полягає в описі нових процесів або найновішої апаратури. Необхідно уважно зіставити всі випадки вживання нових одиниць, щоб із загального змісту скласти чітке уявлення про описувану проблему. Труднощі, пов'язані з перекладом неологізмів українською мовою, можна подолати за допомогою використання еквівалентного і трансформаційного перекладу, а також прямого перенесення слова з англійської мови в українську.

Список літератури:

1. Гилберт П. Словарь новых слов. Москва : Наука, 2004.
2. Жлуктенко Ю. А., Березинский В. П., Борисенко И. И. Английские неологизмы. Киев : Наукова думка, 1983. 172 с.
3. Жлуктенко Ю. А. Языковые контакты. Проблемы интерлингвистики. Киев : КГУ, 1996. 135 с.
4. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. Москва : Высшая школа, 2012. 97 с.
5. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
6. Зацний Ю. А. Шляхи і способи збагачення сучасної розмовної лексики англійської мови. *Нова філологія* : збірник наукових праць. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т., 2009. С. 189–195.
7. Омельченко Л. Ф. Телескопійні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика. *Збірник Львівського університету. Іноземна філологія*. 2003. Вип. 15. С. 49.
8. Янков А. В. Семантичні неологізми суспільно-політичного змісту в англійській мові. *Актуальні проблеми іноземної філології : лінгвістика та літературознавство*. Київ : КНЛУ, 2008. № 2. С. 37–44.

Panchenko O. I. ON THE ISSUE OF NEOLOGISM TRANSLATION

The article deals with the problem of construction and translation of English neologisms. Sources of factual material are articles in British newspapers for 2015–2020, such as The Daily Telegraph, The Guardian, The Independent, The Sun. The main ways to replenish the lexical stock of modern English and the specifics of their functioning have been studied and are being studied by many well-known linguists, such as V. I. Zhluktenko, N. V. Zabolotkina, Yu. A. Zatsny and others. The purpose of the article is to determine the peculiarities of translating new words from English into Ukrainian, to characterize the lexical features of neologisms, to analyze the difficulties of translating new vocabulary, as well as ways to overcome them by using various translation methods. The problem of translating neologisms is complex and the final decisions are made by a translator at each time, but the palette of tools for this task is traditional – these are translation methods such as selection of equivalents, transformational translation and direct transfer; i. e. translation is carried out using formal and lexical and semantic translation techniques. Formal techniques include tracing, transcription, transliteration, and lexical-semantic – descriptive and approximate translation. It was found that transformational translation is used more often than others to translate neologisms from English into Ukrainian, due to the fact that English is mainly an analytical language, while Ukrainian is a synthetic one. Monosyllabic new units are most often translated into Ukrainian with the help of equivalents, which are chosen by the translator depending on the context of their use. Complex words consisting of several roots are often transmitted by calquing. Transcription, transliteration, and adaptive transcoding are often used to borrow units that most often have terminological meaning. The main ways of translating neologisms-phrases are verbatim (component-by-component) translation of a phrase (sometimes with the use of permutation of some components), i. e. tracing. Neologisms-abbreviations are most often transmitted by calques.

Key words: neologism, translation, transcoding, equivalent, descriptive way of translation.